

Надія Мориквас

**МЕДАЛЬ ДЛЯ ПИСЬМЕННИКА, АБО СПРАГА СЕРЕДОВИЩА
(СПОГАДАЛЬНІ РЕФЛЕКСІЇ З ОКАЗІЇ ЮВІЛЕЮ ВІКТОРА
ПАЛИНСЬКОГО ТА ОДНОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ЯВИЩА)**

Усе починається з поезії. І з бажання бути почутим. Для цього ми видаємо книжки й шукаємо собі подібних – спраглих говорити і слухати.

Колись О. Лозовій ця спрага свого середовища допомогла залишитися поетесою. А Б. Смоляку, незважаючи на постійну віддаленість від Львова, – завжди бути тут необхідним і жаданим, а мені, попри любов до околиць і містечок, – бути своєю відразу в кількох середовищах. От що цікаво: творчих середовищ може бути кілька (безліч!), так само, як і дискурсів у літературі, культурі загалом, і ми робимо несусвітню дурницю, коли “молимося” тільки на один із них, ігноруючи інші.

Отож сьогодні прекрасна ювілейна нагода придивитися до дискурсу, чи письменницької ніші (візі?), В. Палинського, який є абсолютно оригінальним, неподібним до інших. Тут із розгону й не визначиш, який масив і якої літератури він творить – масової чи елітарної, інтелектуальної чи відпочинкової (зрештою, одне іншому не суперечить). Палинський як літератор завжди намагався бути в офіційному руслі Спілки письменників, а судячи з контексту (середовище, становлення, впливи тощо) впливав і на інші береги. Правда, він, здається, не примкнув тісно до творчої опозиції поетів-“позадесятників”, які впродовж 1997 р. прозвучали у львівських аудиторіях (Б. Чепурко, Б. Смоляк та авторка цих рядків, згодом до неї приєдналися О. Лозова та інші “позадесятники” по духу; пізніший проект О. Гордона, який перебрав цю назву, – це трохи чи зовсім інше). Хоча це тема наступного ювілею, та має стосунок до нинішніх розмислів про середовища, які творять насамперед чи зокрема люди одного покоління. Отож В. Палинський причетний до літературно-мистецької “формації” (від слова формувати), яка передувала “позадесятникам”. Та про це трохи згодом...

Не беруся тут судити про Вікторову поезію. Для мене той факт, що він, автор семи книжок прози та есеїстики, не боїться далі писати вірші (шість книжок), заслуговує подивування. І якщо намагатися зараз намалювати повноцінну силуетку письменника-ювіляра, то довелось би хоч побіжно розглянути його прозову і поетичну творчість. Погодьтесь, таке завдання вимагає спеціального формату. Тим паче, що я збиралася назвати ці спогадальні рефлексії “Поезія і проза Віктора Палинського”, укладаючи в цю назву інший, цілком небуквальний зміст. Що маю на оці? У кожної людини (за О. Кобилянською) є дві душі – поранкова (піднесена) і прагматична (“кінське копито прози”). Але все починалося з поезії...

Колись мені та Вікторові судилося опинитися в одній тривимірній площині: третій вимір – то художника О. Ноги, який своєю неперервною графічною лінією ткав мовби музичний супровід до нашої поезії. Ми створили товариство “Три-пілля”, яке навіть зафіксоване у відповідному довіднику. “З метою літературно-мистецької популяризації давньої культури України”. І мали б, заглибившись у нашу праісторію, видати спільну книжку... Забігаючи наперед, скажу, що такого спільного “три-пільського” видання світ так і не побачив.

Але рівно 20 років тому...

Восени 1996 р. у Львівській організації Спілки письменників відбулася спільна презентація наших поетичних книжок – Вікторової (четвертої збірки) “Екзистенція дощу” і моєї (другої) “Танці на льоду” в оформленні Олеса Ноги. Я чітко пам’ятаю акценти того вечора, зокрема як звучали Вікторові вірші у виконанні професійного актора.

У кадрі – дощ.
(Повтор: за миттю – мить).
Іде собі, не поспіша
надмірно.
І привид за смерекою
стоїть –
неголений, нещасний і
наївний.
Нема бажання за дощем
іти.
А квапитись – тим паче,
неохота.
Сиджу в криївці власної

душі,
і це сьогодні вся моя
робота.
Час втратив сенс:
а я його пізнав:
без суєти у лісовій
оселі.
(Лиш прибігає Мавка
для забав).
У кадрі – дощ.
За кадром –
сон пустелі [1, 93].

Пам’ятаю свої переживання двадцятирічної давності: хто талановитіший? До цього спричинився той факт, що Л. Різник, тодішній голова Львівської спілки, ніяк не надавав мені слова, всіляко вихваляючи Віктора: перед тим була якась зустріч у сусідній Спілці журналістів, і Левко Йосипович просто забув, що в нас із Віктором спільна презентація. Мабуть, то були вияви жіночої нерівноправності, про що тоді я не здогадувалася. Не пригадую, справді, чи В. Палинський страждав од надмірної галантності у стосунку до своїх товаришок-богемісток... Зате у своїй творчості він відводить жінці належне місце (і багато місця), хоч ким би вона була – “Мавкою для забав” чи жаданою гостею у вишуканому інтер’єрі.

Осердя надвечірнього затишку
В німотному чеканні паузи,
В мансарді, вповненій ностальгією
Забутих парфумів.
Зручна відчуженість фотельного

Затишку
Ще пам’ятає оголену жінку
На теплій вовняній ковдрі
(ти відсторонено усміхалася,
Наче на давній картині) [1, 84].

Я люблю його новелу (чи оповідання?) “Єлена і антиквар”. Тут створено образ жінки, який переважає всі інші жіночі парсуни, що переходять з одного твору в інший, прибираючи нові імена, обростаючи подробицями, пак “докладностями”. Якщо бути точним, то це розвиток образу, бо першою була Дагмара з однойменної новели. Але Єлена, “розкішна каштановолоса

вродливиця з великими сірозеленими очима та блукаючою посмішкою на ледь припухлих устах, з плавними легкими рухами”, справила на героя враження неповторності. Він навіть подумав під час першої зустрічі з нею: “<...> у цю мить усе це, здавалося, – зумисне для мене... Ще помітив: на шиї, явно авторської роботи, вишукане бурштинове намисто. Воно дуже пасувало їй, як і меланхолійний настрій, в якому було щось від ностальгійної поезії чи давно не вживаного добре настоящего вина” [3, 164]. У його дворах багато жінок і багато любощів. Однак вони не є самоціллю. Радше супровідним, необхідним “матеріалом” (хоч би як це звучало!) його мандрівок у незнане.

...Ми всі боїмося багатослів'я. Палинський також. Обрубує довгі речення короткими, зате настирливо повторює-акцентує на окремому слові, яке йому видається вкрай важливим. Вимовним.

Утім, щоби пізнати стиль іншого, треба його прийняти. Оце щедре використання епітетів, що замінюють інколи метафори, надмір абстрактних слів та докладностей, які перекочували в прозу з його культурологічних і літературно-критичних студій і навіть зачепили поезію, додають сюжетам неквапливого ритму, достатнього для споглядання й фіксації чогось незвичного. Треба просто прийняти цю мову, що рясніє словами на кшталт *ретропослідовність нескінченності, приємності, справжня справжність* тощо, об які спочатку спотикаєшся (і це добре, це застановляє тебе над текстом), а згодом читаєш із задоволенням. Я сама люблю такі слова, які Гугл підкреслює червоним як неправильні. Наприклад, він досі позначає слово *посестринство*. Тепер спробуємо знайти *побратимство*. Є таке правильне слово! Навіть у мові – нерівність. (До чого це я?).

Треба збагнути, що головний герой новел та оповідань В. Палинського – то сам автор (наратор). Хто він? Естет-самітник, щасливий егоцентрик і себелюбець, мандрівець і колекціонер незвичайних трафунків і водночас чоловік, який здатний дивуватися, бачити *непомічальне*, бо вмів наслухати тишу й тонко відчувати природу, шукати, хоч часто й не знаходив відповідей, пояснення незбагненого. А воно – ірраціональне – трапляється йому в старих віллах, занедбаних і покинутих людьми місцинах, у фігурах упосліджених маргіналів, які, підкоряючись могутнім ритуалам, перетворюються на прекрасних персонажів. Але це не фантастика і не містика, бо оповідальник – сучасний чоловік, який намагається пояснити побачене теперішньою, земною логікою, і, як не дивно, текст від цього не програє, бо читач відчуває себе не одуреним, а рівноправним учасником процесу пізнання. І він, читач, уже не тільки сприймає як належне (у тій реальності, що її пропонує автор), скажімо, дзеркало, що затягує на той світ, камін, що випускає жакких істот із іншого виміру, навіть реальний уламок давнього світу з маленькими динозавриками чи дракончиками, безпечними, поки їх не потривожила безцеремонна цікавість сучасних невігласів... Читач поділяє авторове усвідомлення та застерження, що не можна вриватися в чужі світи, руйнувати їхню гармонію, існування на грані. Правда, допитливий і мужній автор-наратор часто порушує свої ж остороги й наражається на смертельну небезпеку. Але в таких скрутних ситуаціях нашого мандрівника в часі й просторі рятують жінки-чарівниці, які на якийсь час стають його коханками.

Найбільше поезії, бо Палинський-прозаїк не втомлюється шукати у своїх химерно-реалістичних текстах-відображеннях поезію, є, на мою гадку, у новелі “Повернення Жовтого Привида”. Недаремно саме вона розпочинає книгу його найкращих текстів – “Бібліотекар”. Знову якийсь маргінал, таємничий, незрозумілий, просто всівся поруч із нашим безстрашним героєм на лавицю у вечірньому парку під готичним храмом і сповнив простір дивною тривоگوю. Та ба! Це ж давній знайомиць, примара, що нипає в цій частині міста: “Її не завжди можна побачити; подеколи лише чують, як хлипає собі або ж бурмоче десь у темному закутку” [4, 4-5].

“Аж зараз побачив його мертвотно-мідні очі, що, тьмяно зблискуючи, не виражали абсолютно нічого. Ніби погляд із порожнечі. Нез'ясовним чином прочитав мої думки. Промовив своїм скрипучим, прикрим голосом, наче продовжував якусь розмову:

– Порожнеча не є ніщо. Бо вона вже є. Вона – порожнеча нескінченної тривалості. І годі про це сперечатись, трясця його матері! Порожнеча?!.. Це страшно лише на початку А надалі – справжньої справжності, ніж вона, зізнаюся, просто не існує...” [4, 5].

І цю страшну порожнечу Жовтий Привид, вихопивши з-під поли “весеосяжного штивного балахона невеличкого жовтого саксофона”, наповнює музикою! Саме ця музика найбільше вражає нашого героя, а не ті всі дива, що оживають під її звучання (Жовтий Привид разом зі своїм саксофоном перетворюється на золотого й піднімається в повітря, а над клумбою, яка враз завітла різноцвіттям, кружляють у танці дами й кавалери, у яких можна впізнати жebraків із Привокзальної):

“... Я слухав цю музику так, мовби вона була матрицею моєї душі. Це давно очікуване й виразно-хвилююче звучання видавалося саме тим, що зв'язує мене зі Львовом, і з цим сквером, і з безкінечною готикою собору. Душа відкривалася, і в неї потоками вливалось світло” [4, 6]. Це світовідчуття романтика, його можна перейняти, сприйняти. Але Палинський не романтик, принаймні в чистому вигляді (нічого в природі нема в чистому вигляді). І вже читаючи наступні

рядки з “Жовтого Привида”, де наш герой танцює танго над клумбою зі стильною “дамою”, розумієш, що їх міг написати тільки він – невтомний шукач насолоди і *приємностей*: “Це танго – ніби й не зовсім танго! Якийсь такий собі, дуже імпровізований танець у стилі танго. Приємно-розукутий. Зумисне поглинаючий всього тебе, захоплюючий. Коли ти – більше ніж ти. Є собою і є кимось іншим: досконалішим; сповненим незбагнених *приємностей*” [4, 6-7].

В. Палинський улаштує для себе комфортну паралельну реальність із педантичністю художника-дизайнера, який, щоби створити гідний вибагливого замовника інтер’єр, мусить розумітися на цінах і матеріалах, старожитностях і модерні, справжностях і підробках. Але й у цій комфортній паралельній реальності він не обходиться без своїх давніх приятелів, винагороджуючи їх по-своєму щедро. То наділяє “бібліотекаря”, якого списав із найбільшого аскета посеред нас, окулярами в золотій оправі, що додали чоловікові аристократичного шарму, перевдягнувши його в “дорогий костюм з тонкорунної англійської вовни”, то змушує іншого добротної, але вже трохи пригніченої часом та зайвими кілограмами статури люто бігати через хащі, котрі дивним чином підступають до його “хрущовки” на зеленій львівській вулиці.

То хіба ж це не вияв любові до нас?

Утім, час уже згадати про ще один літературний ювілей, який настане за місяць після Вікторого. 17 жовтня 1996 р. ми втрюх, В. Палинський, я та О. Нога, підписали поетичний “Маніфест трюх” (основний текст накидала я на моїй, ще левандівській, кухні). Він закінчувався словами: “А твоя доля – істина одного зеленого листка на тому дереві [Україні]”. Палинський додав тоді якийсь уступ, а ще – кінцеву ваговиту обрубану фразу: “І це так багато...”, а може, тільки три крапки (уже не пам’ятаю). Але він наполіг, щоби “Маніфест...” було підписано саме в такому порядку, бо, мовляв, нема прецеденту у світовій практиці, щоби документ такої ваги першою підписала жінка.

Але все одно світ 20 років тому був добріший. Рівно на 20 років...

Ми мали тоді свій прихисток у відкритій кав’ярні на проспекті Свободи, де вітер вічно перевертав “пластянки” з кавою (крім кави зазвичай нічого не пили). До нашої малої богеми належали ще Л. Демська, О. Смерека-Малик, скрипаль В. Савка... У цей період Олесь творив свої нові серії графічних робіт, оформлюючи переважно поетичні збірки львівських поетів (згодом тих серій назбиралося близько шести десятків). Добрим тоном вважалося видавати скромні книжечки в м’якій обкладинці. “Місце лірики – у маленькій кишеньці біля серця”, – казав Віктор. І коли вийшла його збірка “Мовчання Сфінкса” (1997) у твердій обкладинці, подовженого формату, з розкішною кольоровою графікою Олесь, то я ще подумала, що така книжка в нагрудну кишеньку не поміститься... Власне, це була остання Вікторова збірка з Олесєвою співучою графікою, і в ній були дві добрі поезії (радше маленькі поеми) на “трипільську” тематику – “Писанка” та “Аркан”. І в моїй збірці “Істина срібноти” (1998), також в оформленні Олесь, були вірші про писанку та аркан (узагалі цілий “трипільський” розділ “Знаки”) – і знову ми сперечалися, чиї вірші кращі. Олесь констатував, що нам не дано створити спільної книжки, бо ми з Віктором – люди з різних планет. Але, звісно, не через це Олесь полишив наше товариство: його вже чекали нові проекти й нові поети.

Та наші сліди ще світяться десь там, у глибині осені 1996 чи в перших теплих променях весни 1997 року. Я не знаю, коли це почалося. Але коли закінчували реставрувати Королівський мур у центрі міста, у його екстер’єрі вже існувало наше товариство. Як на цій фотографії: ми втрюх на тлі вежі, кістяк даху ще не покритий черепицею – “під стару львівську дахівку”. Олесь тоді зорганізував це знімкування, бо на завтра вежу мали покрити дахом. Дивлюся на цю фотографію. Я – посередині, найбільш сентиментальна, якась недоусміхнена, училася тоді стримувати свою посмішку, але з того нічого не вийшло. Палинський поруч – поет і в житті прагматик – ду-у-же міцно стоїть на ногах, дивиться в об’єктив незворушно. Із другого боку – О. Нога в чорних окулярах; чи скептичний, чи іронічний – не видно. Небо над вежею над синє-синє, стіна аж біла, значить, був сонячний день. Камені Королівського муру, під яким ми звикли пити каву, дихають вічністю. Ми називали його Китайською стіною, бо це найдовший мур у центрі. Подивився праворуч – видно Оперний театр, ліворуч – пам’ятник Шевченкові. Це місце було вибране задля Ноги, який працював у Музеї етнографії та народного промислу. Звідси видно музейні двері: так Олесь пантрував своїх приятелів і нових поетів, які вже його шукали. Кава просто неба була дешева...

Віктор також зафіксував цей або подібний момент в есеї “Три-пілля”. Поля трюх – не пересікаються...” (1997):

“...Дивно. У моїй “картинній галереї” (“галереї картин нерукотворних”) ми (Олесь Нога, Надія Мориквас, Віктор Палинський) – в екстер’єрі. Не в затишку хатніх покоїв, не в комфорті офісних приміщень. Серед – многодійства, многоголосся, багатозначності суцього. Усе це і тло, і середовище, й атмосфера водночас... Тут кілька кинутих ніби знічів’я іронічно ірраціональних фраз варті цілого маніфесту, хвилинний обмін інформацією – тривалі теоретичної конференції, а раптова пауза – симфонічного концерту. Слухаєш і рівнобіжно перебуваєш у кількох вимірах; переходиш з одного в інший. І таки залишаєшся в найпершому – у вимірі “Три-пілля” [2, 253-254].

...Кожна людина – окрема планета, без перебільшення, це ми знаємо давно, але постійно забуваємо. І тільки інколи, коли осіння меланхолія звільняє нас від усього іншого, крім гострого відчуття природи, відкриваються такі істини. Я пам'ятаю, як сьогодні, холодний прозорий день в осінньому парку навпроти Спільки письменників. Ми бредемо по щиколотки в листі. Віктор говорить щось про життя так по-людськи, без отої пихи, що він напускає на себе час-від-часу. Пам'ятаю, що я була страшенно здивована, навіть вражена тим відчуттям якогось лагідного спокою й умиротворення, що йшло від нього. Я тоді навіть записала у своєму щоденнику, що “Палинський – зовсім інший, ніж я його знаю”. Але що ми одне про одного знаємо? Нічого!.. Ми й себе добре не знаємо. Лише з часом, коли осінь із неймовірною швидкістю почне перегортати листки календаря, лише тоді ми починаємо щось розуміти.

Хоча кожен із нас залишається вірним собі, на своїй планеті-планиді. Що не людина – то інша самотність. До речі, так називається одна з поетичних збірок Віктора – “Самотність” (1995), і там вона проступає як естетична категорія. Самотність не порожнеча (за Палинським, порожнечі не буває), вона сповнена творчістю.

Не так давно, вітаючи мене з одним ювілеєм, Віктор подарував мені “Золоту медаль”, де з одного боку великими буквами написано “Фонд ВІКТОРА ПАЛИНСЬКОГО”, а з другого – моє ім'я і також величезним шрифтом цифра (та то не біда – похвалюся цією медаллю на наступний ювілей!). Яку ж медаль подарувати тобі сьогодні, Вікторе, щоби ти не тримав її в шухляді? Не з платини і не “золоту”... а з пам'яті, щоби хлюпнуло на тебе тією чистою вірою в життя і своє покликання. Нехай це буде наш поетичний маніфест...

Маніфест трьох.

Талант – це дар Божий. Слово і Мистецтво – вічні. Не шкодує скарбів душі своєї, а щедро роздає їх людям. Не марнує свого таланту. Не позаздри таланту ближнього свого. Найбільше щастя – спілкування із собі подібними мовою духу й серця.

Але ти інакший серед інших. Ти не такий, як усі. Довіряй собі, шануй себе, шліфуй свій дар, будь гідним його. Будь вірним своїй мелодії, мембрані душі, яка неповторно відбиває цей світ.

Творчість – не лише натхнення: це повсякденна, украй енергетично сконцентрована праця. Тільки якість створеного надає справжній сенс життю. Магічність слова, безкінечність лінії, спонтанне одкровення кольору – ось запорука успіху твору: читач чи глядач не повинен відчувати твоїх зусиль.

Гартуй своє серце, бо воно прийме на себе всі болі земні, страждання кожного, щоб викресати іскру справжнього.

Краса – почуття Божої міри – правда – досконалість.

Поезія перевищує знання, науку, найдосконалішу теорію. Її шлях і метода, спрямування до Абсолюту, до Чистої Ідеї – неповторні... Усе решта в цьому світі – відносне. Ми хочемо сказати так: “Поезія – найменш відносна порівняно з усім іншим!”.

Поет розуміє мову свого народу. Пошук сучасного формотворення не затьмарить його національної ідентичності. Сучасне формотворення і глибинна національна традиція – ось перспективи розвитку, рушійна сила цього поступу.

Приймай свою Вітчизну, свій Народ як дане: їх можна вдосконалити тільки Любов'ю. Доля України у світі – це доля єдиного, неповторного дерева у вічному саду буття, який знає, однак, і весни, й осені, і заметілі. А твоя доля – істина одного зеленого листка на тому дереві. І це так багато...

Віктор Палинський, Надія Мориквас, Олесь Нога [6 і 7].

Цей поетичний маніфест, написаний 17 жовтня 1996 р. для товариства “Три-пілля”, залишається для мене (для нас?) чинним і нині.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Палинський В.* Мовчання Сфінкса. Поезії. – Львів: “Афіша”, 1997.
2. *Палинський В.* Кандлер своєї величності: новели, повість, есеї. – Львів: “Сполом”, 1999.
3. *Палинський В.* Єлена й антикар. Проза. – Львів: “Сполом”, 2005.
4. *Палинський В.* Бібліотекар: новели й оповідання. – Львів: Апріорі, 2013.
5. *Нога О., Яців Р.* Мистецькі товариства, об'єднання, угруповання, спілки Львова 1860-1998. – Львів: “Українські технології”, 1998. – С. 103.
6. *Мориквас Н.* Спокуса вічності. Щоденник іронічної прози. – Париж–Львів–Цвікау: “Зерна”, 1998. – С. 45-46.
7. *Мориквас Н.* За нас – у Львові. Міти і міфи. – Львів: ЛА Піраміда, 2001. – С. 12-13.

Отримано 13 січня 2017 р.

м. Львів